

Prądnik. Prace Muz. Szafera	34	229–234	2024

MICHAŁ WOJENKA¹, JÓZEF PARTYKA²,
JAKUB BARAN², JAROSŁAW WILCZYŃSKI³

¹Institut Archeologii UJ, ul. Gołębia 11; 31-007 Kraków; e-mail: michal.wojenka@uj.edu.pl

²Ojcowski Park Narodowy, Ojców 9, 32-045 Sułoszowa

e-mail: jozef_partyka@poczta.onet.pl; baran.jakub84@gmail.com

³Institut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków; e-mail: jaslov@wp.pl

WSPOMNIENIE O KRZYSZTOFIE SOBCZYKU (1950–2024 R.)

In Memoriam: Krzysztof Sobczyk (1950–2024)

25 maja 2024 roku, po długiej walce z chorobą, zmarł w Krakowie profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr hab. Krzysztof Sobczyk, zasłużony badacz paleolitu środkowoeuropejskiego, wykładowca akademicki i aktywny archeolog terenowy, wieloletni członek Rady Naukowej Ojcowskiego Parku Narodowego i komitetu redakcyjnego czasopisma „Prądnik”, Przyjaciel Ojcowa i Parku. Wiadomość o jego śmierci przyjęliśmy z wielkim smutkiem.

W kręgu zainteresowań Krzysztofa Sobczyka centralne miejsce zajmowały zagadnienia dotyczące starszej epoki kamienia. Pracę magisterską poświęcił problematyce prądnika, jednego z najbardziej interesujących narzędzi krzemiennych Europy Środkowej (Sobczyk, 1973, 1975). Podejmował studia nad osadnictwem górnopaleolitycznym, skoncentrowane na badaniach kilku stanowisk otwartych położonych w najbliższej okolicy Krakowa. Wśród nich szczególne miejsce zajmowała Brzoskwinia, która dostarczyła materiałów do jego pracy doktorskiej (Sobczyk, 1993) oraz badane przez wiele lat stanowisko Kraków-Spadzista, z którego bardzo bogate materiały stanowiły trzon jego rozprawy habilitacyjnej (Sobczyk, 1995).

Na Jurze był aktywny terenowo od lat 1980. (uczestniczył m.in. w badaniach Jaskini Dużej w Mącznych Skałach w Białym Kościele; zob. Dagnan-Ginter i in., 1986; 1992). W maju 1990 r. brał udział w sesji naukowej w Ojcowie „Prof. Stefan Krukowski (1890–1982) – działalność archeologiczna i jej znaczenie dla nauki polskiej”, na której referował koncepcję prądnika według Stefana Krukowskiego (Sobczyk, 1992). Pracując przez pewien czas w Muzeum Archeologicznym w Krakowie brał udział w organizowanych dla przewodników wyjazdach terenowych w okolice Krakowa, prezentując wyniki badań archeologicznych w jaskiniach. Do interesujących należał wyjazd do Wąwozu Mnikowskiego, gdzie w latach 80. XIX wieku badania prowadził Gotfryd Ossowski (1834–1897). Z tego

Ryc. 1. Profesor Krzysztof Sobczyk na tarasie Willi Grzybowski (Ojców 21) w Ojcowie w 2009 r. Fot. Michał Wojenka

Fig. 1. Professor Krzysztof Sobczyk on the terrace of Grzybowski Villa (Ojców 21) in Ojców in 2009. Photo by Michał Wojenka

Ryc. 2. Profesor Krzysztof Sobczyk w trakcie czyszczenia ściany bocznej wykopu w Komorze Głównej Jaskini Ciemnej (2007 r.). Fot. Michał Wojenka

Fig. 2. Professor Krzysztof Sobczyk cleaning the side wall of the excavation in the main chamber of Ciemna Cave (2007). Photo by Michał Wojenka

czasu pochodzi zbiór osobliwych narzędzi kościanych i rzeźb z wapienia naciekowego, uznanych wówczas za autentyczne, jednakże po latach okazało się, że są to falsyfikaty (Demetrykiewicz, 1929, 1930). Uczestnicy wyjazdu mieli możliwość zapoznania się z tymi „osobliwościami”.

Z Ojcowem na dobre związał się naukowo dopiero pod koniec XX wieku, już po uzyskaniu habilitacji. W roku 1997 zrealizował archeologiczne badania sondażowe w Dziurawcu Nad Błotnym Dołem, niewielkim schronisku skalnym położonym w Dolinie Sąspowskiej, a w latach 1998–2000 prowadził szeroko zakrojone prace wykopaliskowe w Jaskini Łokietka. Były to dopiero pierwsze od eksploracji Stanisława Jana Czarnowskiego (1896, 1899, 1910–1911 r.) oraz prac Stefana Krukowskiego (1919 r.) badania archeologiczne tej najstynniejszej z ojcowskich jaskiń i należy stwierdzić, że dopiero one pozwoliły w sposób właściwy określić jej potencjał naukowy dla badań nad przeszłością. Krzysztof Sobczyk wyeksplorował w niej dwa wykopy badawcze (wykopy 2 i 3), zaś dwa kolejne umieścił poza grotą – w tzw. Schronisku Bocznym Przy Jaskini Łokietka (wykop 1) oraz na północny zachód od jaskini (wykop 4), gdzie miał nadzieję natrafić na poszukiwane przezeń drugie wejście do Komory Sypialnia (Sobczyk & Sitlivy,

2001a: 457). Przywoływane tu badania przyniosły bardzo zróżnicowany zbiór różnoczasowych zabytków, świadczących o wielokrotnym wykorzystywaniu jaskini przez człowieka, od paleolitu po czasy współczesne. Gdy chodzi o starszą epokę kamienia, czyli przedmiot jego głównych zainteresowań, w Jaskini Łokietka natrafił na inwentarze krzemienne stanowiące „mieszanicę elementów środkowo- i górnopaleolitycznych” (Sobczyk & Sitlivy, 2001a: 460–461). Przeważały w nich materiały właściwe dla kompleksów mikockiego i lewalsko-mustierskiego, tj. dla środkowego paleolitu, związanego z kulturą człowieka neandertalskiego. Mniejszą część inwentarza krzemienego stanowiły natomiast elementy górnopaleolityczne, związane z człowiekiem anatomicznie współczesnym, reprezentujące kulturę jержmanowicką oraz – być może – graweczką (Sobczyk & Sitlivy, 2001a: 460–461). Wnioski płynące z tych badań Krzysztof Sobczyk przedstawił w wydawnictwach Ojcowskiego Parku Narodowego (Sobczyk & Sitlivy, 2001a; 2001b).

Po zakończeniu wykopalisk w Jaskini Łokietka i w Schronisku Boczny przy Jaskini Łokietka, w roku 2001 przeprowadził badania sondażowe w czterech pomniejszych obiektach jaskiniowych położonych w Dolinie Prądnika – w Jaskini Lisiej, w Niszy nad Pstrągarnią, w Niszy Nad Domem Bosaka oraz ponownie w Dziurawcu Nad Błotnym Dołem. Podsumowując ten etap działalności należy stwierdzić, że te niebadane dotąd miejsca zweryfikował pozytywnie pod względem archeologicznym, stwierdzając w nich głównie materiały z młodszych faz prehistorii (Sobczyk i in., 2006: 10–13).

W latach 2004–2006 Krzysztof Sobczyk poświęcił się badaniom słabo dotąd rozpoznanych jaskiń i schronisk skalnych Wąwozu Stodoliska, uprzednio badanych jeszcze w początku wieku XX przez Stanisława Jana Czarnowskiego. W wąwozie tym, położonym między Prądnikiem Korzkiewskim a Białym Kościołem, badał trzy stanowiska jaskiniowe: Tunel w Stodoliskach, Jaskinię Nad Tunelem w Stodoliskach oraz Niszę z Kominem, odkrywając w nich przede wszystkim materiały prahistoryczne oraz pochodzące z czasów historycznych.

Ryc. 3. Profesor Krzysztof Sobczyk w trakcie dyskusji na temat materiałów krzemienych z Jaskini Ciemnej w Ojcowie (Willa Grzybowskich w Ojcowie, 2007 r.). Stoją: K. Sobczyk, siedzą (od lewej) prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak i prof. dr hab. Bolesław Ginter. Fot. Szymon Mikuliński

Fig. 3. Professor Krzysztof Sobczyk at a discussion on flint materials from Ciemna Cave in Ojców (Grzybowski Villa in Ojców, 2007). Standing: K. Sobczyk, seated (from left) are Prof. Paweł Valde-Nowak and Prof. Bolesław Ginter. Photo by Szymon Mikuliński

W kolejnym, 2007 roku rozpoczął badania wykopaliskowe w Jaskini Ciemnej, jednym z najważniejszych środkowopaleolitycznych stanowisk w Polsce, związanym przede wszystkim z aktywnością człowieka neandertalskiego. Począwszy od roku 2008 prace te kontynuował w ramach większego zespołu badawczego, angażującego naukowców z Instytutu Archeologii UJ, Muzeum Archeologicznego w Krakowie oraz Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie (Valde-Nowak i in., 2016). Zakończenia tych prac niestety nie zdążył doczekać.

Profesor Krzysztof Sobczyk był człowiekiem o wielkiej kulturze osobistej oraz dużej erudycji, o której łatwo było przekonać się każdemu, kto miał przyjemność podejmować z nim dyskusję. Wynikała ona między innymi z rozwijanych przezeń pasji – interesował się m.in. filozofią oraz muzyką klasyczną, kulturą i dziejami starożytnej Grecji, gromadził różne wydania i przekłady Biblii. Okazywał szacunek każdemu rozmówcy, niezależnie od stopnia naukowego czy stanowiska, zawsze starał się wyjaśnić w prosty sposób zawilosci archeologii. Z jego wiedzy szczególnie często korzystali przewodnicy, pełniący dyżury przy Jaskini Ciemnej w czasie wykopalisk, a także sami pracownicy Parku, kiedy pełen pasji opowiadał o czasach prehistorycznych. Dzięki temu zyskał sobie duży szacunek w Ojcowskim Parku Narodowym, zaś wielu pracowników Parku oraz przewodników traktowało jego obecność w Ojcowie jako nieodłączny element prac archeologicznych. Doskonale orientował się także w problemach Ojcowskiego Parku Narodowego. Jako wieloletni członek Rady Naukowej OPN, dobrze znał i rozumiał wszelkie zagrożenia Parku i zawsze wspierał działania mające na celu ochronę tego cennego miejsca. Odegrał również istotną rolę w funkcjonowaniu czasopisma naukowego *Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera*, w którym przez wiele lat pełnił rolę redaktora tematycznego do spraw archeologii. Wraz z jego śmiercią zarówno Park, jak i sam Ojców stracili wielkiego przyjaciela.

Do spraw naukowych podchodził natomiast z chłodnym dystansem wytrawnego źródłoznawcy. Jego rozległą wiedzę na temat przemysłów krzemienych oraz technik stosowanych do wyrobu narzędzi z najwcześniejszych etapów rozwoju kultury cechował humanizm, dzięki któremu nigdy nie tracił z pola widzenia tego, co w nauce interesowało go najbardziej: Człowieka.

PIŚMIENNICTWO

- Dagnan-Ginter, A., Drobniwicz, B. & Sobczyk, K. (1986). Biały Kościół, province of Kraków, community Wielka Wieś, Big Cave in Mączna Skała. *Recherches Archaeologiques de 1984*, 5–6.
- Dagnan-Ginter, A., Drobniwicz, B., Godawa, J., Miękina, B. & Sobczyk, K. & Stworzewicz, E. (1992). Excavations in the Duża Cave at Mączna Skała near Cracow (southern Poland). *Folia Quaternaria*, 63, 3–25.
- Demetrykiewicz, W. (1929). Nowe oświetlenie autentyczności wykopalisk mnikowskich. *Sprawozdanie z Czynności i Posiedzeń PAU*, 34, 6, 1–19.
- Demetrykiewicz, W. (1930). Nowe oświetlenie autentyczności wykopalisk mnikowskich. *Sprawozdanie z Czynności i Posiedzeń PAU*, 35, 5, 1–21.
- Sobczyk, K. (1973). *Problem prądnika w świetle taksonomii numerycznej*. Praca magisterska, maszynopis. Kraków: Instytut Archeologii UJ.
- Sobczyk, K. (1975). Problem prądnika w świetle taksonomii numerycznej. *Sprawozdania Archeologiczne*, 27, 255–268.

- Sobczyk, K. (1992). Stefana Krukowskiego koncepcja prądnika. *Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera*, 6, 103–117.
- Sobczyk, K. (1993). *The late Palaeolithic flint workshop at Brzoskwinia – Krzemionki near Kraków*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Sobczyk, K. (1995). *Osadnictwo wschodniograweckie w dolinie Wisły pod Krakowem*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Sobczyk K. & Sitlivi V. (2001a). Badania wykopaliskowe w Jaskini Łokietka w latach 1998–2000. W: J. Partyka (red.), *Badania naukowe w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Materiały konferencyjne – referaty, postery, sesje terenowe*, (s. 457–461). Ojców: Ojcowski Park Narodowy.
- Sobczyk, K. & Sitlivi, V. (2001b). Badania wykopaliskowe w Jaskini Łokietka w Ojcowskim Parku Narodowym w latach 1998-2000. W: J., Lech & J., Partyka (red.), *Z archeologii Ukrainy i Jury Ojcowskiej*, (s. 323–336). Ojców: Ojcowski Park Narodowy.
- Sobczyk K., Escutenaire C., Kolesnik A., Miękina B., Richter J., Siltivi V., Zięba A., Veselski A., Lipecki G. & Wojtal P. 2006. Les fouilles préhistoriques dans les grottes d'Ojców (1998–2003). *Recherches Archéologiques de 1999–2003*, 9–13.
- Valde-Nowak P., Alex, B., Boaretto, E., Ginter, B., Sobczyk, K., Stefański, D. & Zając, M. (2016). The Middle Palaeolithic sequence of Ciemna Cave. Some aspects of the site formation process. *Quartär*, 63, 33–46.

SUMMARY

On 25 May 2024, Professor Krzysztof Sobczyk, PhD, DSc, a renowned expert in Central European Palaeolithic studies and a member of the Jagiellonian University faculty, died in Krakow after a long struggle with illness. He was an academic lecturer, an active field archaeologist, a long-standing member of the Scientific Council of Ojców National Park, and a member of the editorial board of the journal *Prądnik*. He was also a dear friend of Ojców and the Park. The news of his death was received with great sadness.

Since the late 20th century, Krzysztof Sobczyk had been doing research in the Ojców area. In 1997 he excavated Dziurawiec nad Błotnym Dołem rockshelter, and between 1998 and 2000 he worked in Łokietka Cave. In 2001 he explored a series of small rock shelters in the *Prądnik* Valley. In the following years he carried out excavations in caves and rock shelters of Stodoliska Gorge (including *Tunel w Stodoliskach*, *Jaskinia Nad Tunelem w Stodoliskach*, and *Nisza z Kominem*). From 2007 he led, and later co-led, excavations in Ciemna Cave, one of the most important Middle Palaeolithic sites in Poland. Unfortunately, he did not live to see the completion of this work.

Professor Krzysztof Sobczyk was a man of great personal culture and deep erudition. His intellectual breadth stemmed from his many passions, including philosophy, classical music, and the culture and history of ancient Greece. He was also an avid collector of various editions and translations of the Bible. His approach to scholarly matters was characterised by the cool, detached perspective of an experienced source critic. His extensive knowledge of flint industries and the flint-knapping techniques used at the earliest stages of cultural development was imbued with a humanism that kept him focused on what interested him most in science: the human being.